

^{aisert} A arluwio B barddoni C celf

d datganiad dd y ddawn e esther

Nodiadau - maes,

ff ffasiwn g geiriau ng

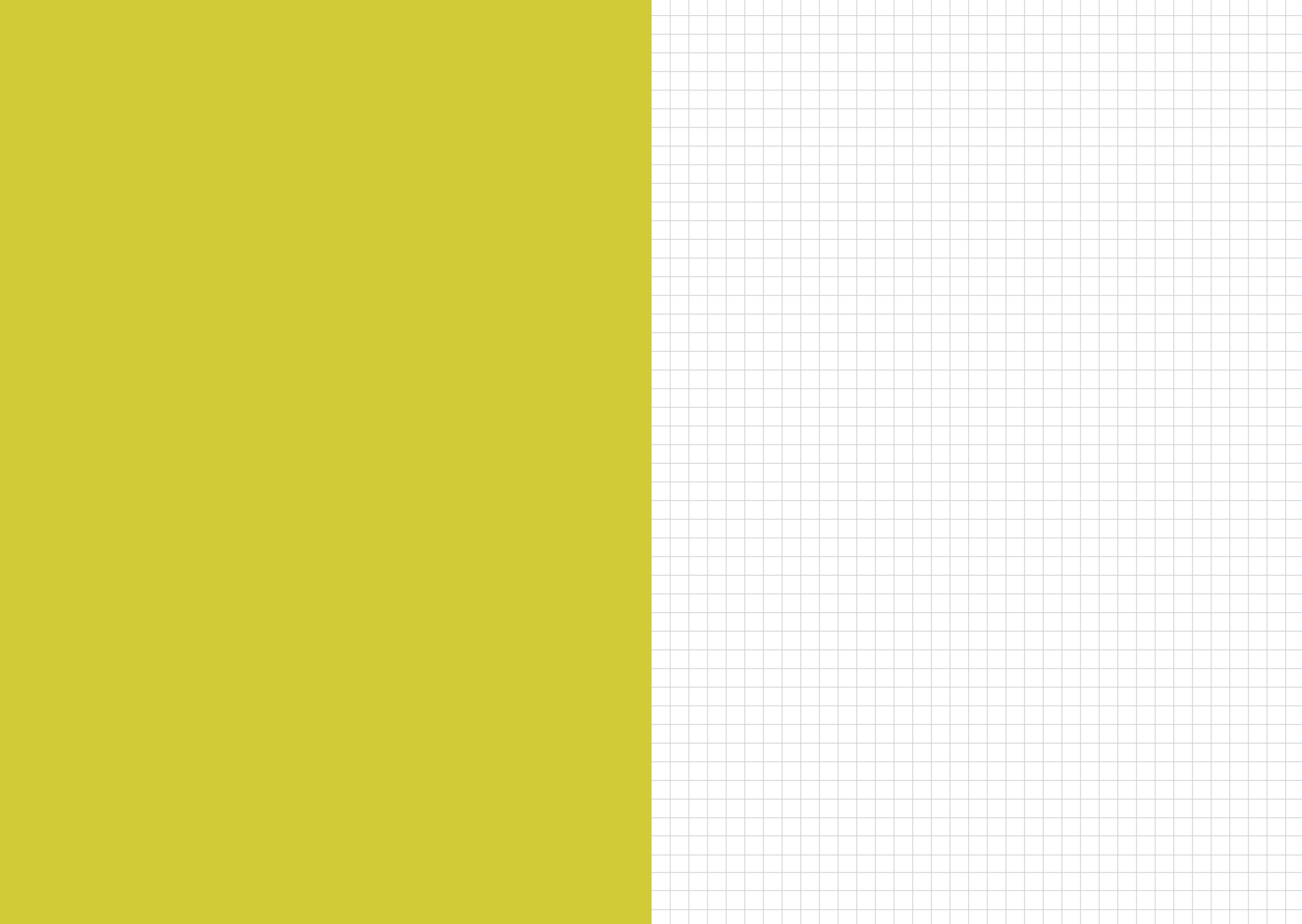
i is-ymmybod l linnod ll llas

Field - notes.

n nawdd o olion p papur

r (o) reidrydd rh rhymog s Symbyle

th thoria u uw w

Nodiadau-maes,

Field-notes.

Iwau teuluel

Menna		Iwan	
Dwen	A Alaw	Nia	Sicot
Indyng	Llin	Rhoel	Llyr
Mpilyng	Awon	Gernat	Maeac
gipahar	yoonda	Muon	Gamon
Caleb	Hofoad	Enuon	Mala
Cabanon	Hwael	Muier	Majina
Hofoad	Arheir	Rhoon	Ein
Ruicel	Soogy	Tion	Syplau
Sangyl	Rhacwn	Llawhyg	Yer
Ehion	Ouwon	Csiun	Undey
Racuan	Eira	Ide	Mair
Muon	Endyn	Nolon	Aner-
Tom, Cwips	Gwynn	Popph	Eia
Blacow	Rhannon	Garar	Glaiv
Mair	Enquan	Rhoel	Elgan
Jafi	Rhyn	Llyth	Siddoon
Tyfer	Hw	Ruon	Cangy
Ihan	Ofon	Awel	Gwynn
Tiuan	Nesha	Rawon	Arccot
Cuote	Ruicel	Sotin	Bobng
Mair	Gyntha	Canaly	Euel
Arthur Gaudon	Coedog	Elon	Sira
Mhwynn	Alod	Wyon	Migon
Cauon	Ysa	Alcal	Emy
Efan	Iwan	Enil	Elwyn
yonyon	Eis	Ewona	Gwynn
Saur	Arwaw	Lea	Glenys
Hafin	Idis	Tuvel	Engl
Arwin	Llyon	Rhoon	Cangy
Ehion	Ruic	Enuon	Mair
Awel	Nyng	Garth	Rhoon
Gwynn	Mebyr	Ion	Cauon
Hwael	Erian	Gwynn	Gwynn
Hwgan	Yoni	Rwgan	
Mawon	Ysion	Gen	
	Mawon	Idi	
		Nia	
		Caban	
		Elain	
		Cai	
		Mawon	

I BALA 11

Foreword

It seemed too good an opportunity to miss; two of Wales' most high profile and prolific artists working in Carmarthen, and working with collaborative intent.

We first began speaking about this project a few years ago, sparked by common interests shared by artist/writer Iwan Bala and poet/playwright Menna Elfyn. As is the way with these creative conversations, some ideas are quickly kicked into the long grass, whilst others gain momentum and become dynamic ongoing projects.

There is much in both the artworks and poems that is touching and deeply personal: individual narratives, family trees, lost place-names. Bala's paintings are intensely realised, in some the medium and pigment have caused the paper surface to undulate like the topographical relief of the landscape they describe. Elfyn's poignant responses in both Welsh and English, show how subtle and original ideas, language (and people) can be when collaboratively engaged.

It has been a pleasure to work with Iwan Bala and Menna Elfyn. I would like to thank them sincerely for their initiative and sensitivity in conceiving and delivering *Field-notes*. I hope they continue to 'lift and sift' through *cae hir* (long field) together, it has proven to be a rich and resonant source.

Meg Anthony
Oriol Myrddin Gallery

Rhagair

Roedd i'w weld yn gyfle rhy dda i'w golli: dau o artistiaid amlycaf a mwyaf toreithiog Cymru'n gweithio yng Nghaerfyrddin, a'u bryd ar gydweithio mewn rhyw ffordd.

Fe ddechreuon ni siarad am y prosiect hwn ychydig flynyddoedd yn ôl, wedi'n symbylu gan ddi-ddordebau oedd yn gyffredin i'r arlunydd/awdur Iwan Bala a'r bardd/ddramodydd Menna Elfyn. Yn ôl yr arfer gyda sgysiau creadigol o'r fath, cafodd ambell syniad ei gicio'n ddiseremoni o'r neilltu, wrth i eraill gynyddu momentwm a dod yn brosiectau deinamig ar y gweill.

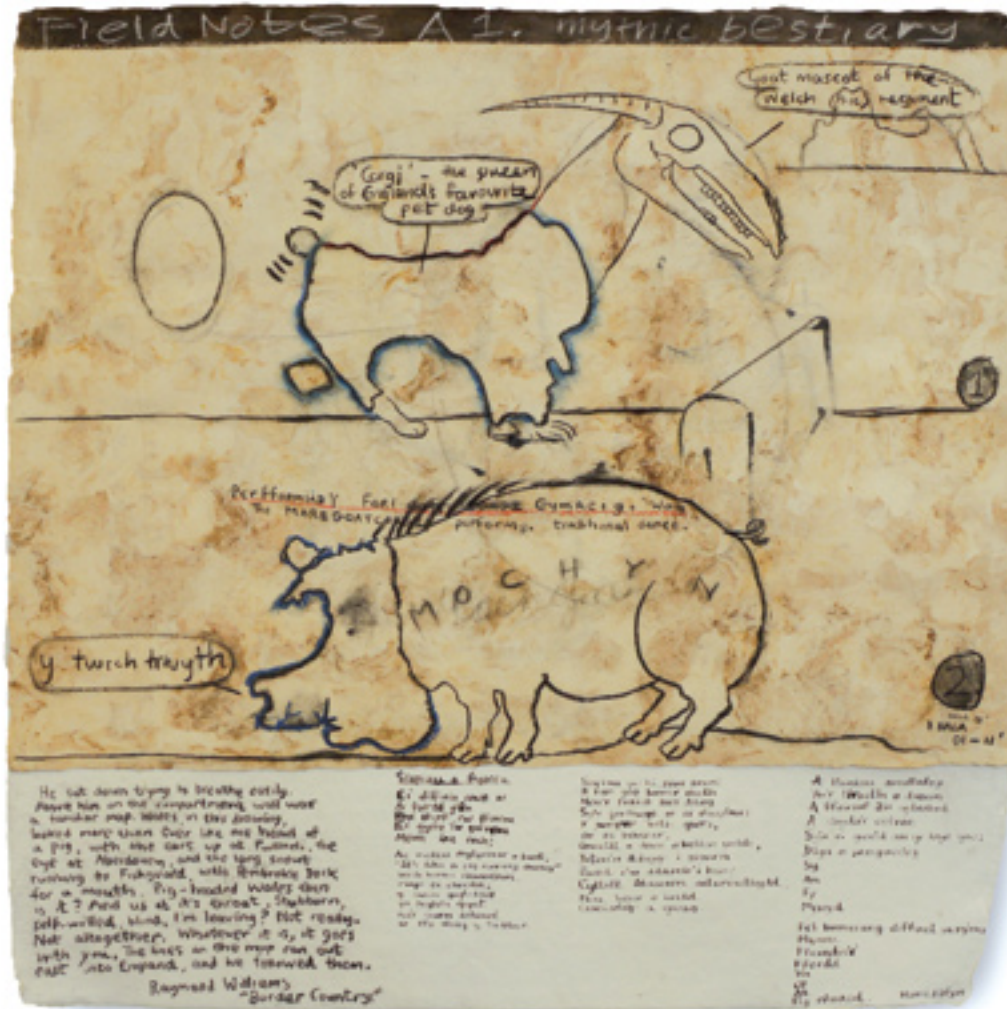
Mae llawer yn y gweithiau celf a'r cerddi fel ei gilydd sy'n taro tant mewn modd personol eithriadol: hanesion unigol, achau, enwau lleoedd coll. Mae peintiadau Iwan yn ddwys eu gwireddiad; mewn rhai ohonynt mae'r cyfrwng a'r pigment wedi achosi i arwyneb y papur ymdonni fel ffurf dopograffig y dirwedd y maent yn ei disgrifio. Mae ymatebion teimladwy Menna, yn Gymraeg a Saesneg, yn dangos mor gynnil a gwreiddiol y gall syniadau, iaith (a phobl) fod pan ddeuant ynghyd mewn cywaith.

Bu'n bleser gweithio gydag Iwan Bala a Menna Elfyn. Hoffwn ddiolch yn ddiffuant iddynt am eu blaengarwch a'u sensitifwydd yn meithrin y syniad am *Nodiadau-maes* ac yna'n gwireddu'r syniad hwnnw. Gobeithio y gwnân nhw barhau i 'nithio a gogwrn' drwy'r 'cae hir' gyda'i gilydd; mae wedi profi'n ffynhonnell gyfoethog ac atseiniol.

Meg Anthony
Oriol Myrddin Gallery

Tracing the aura of place

In her collection of essays titled *Site-Writing: The Architecture of Art Criticism*, Jane Rendell describes an afternoon spent with her lover in a derelict cork factory in Palafrugell, a small town north of Barcelona. Inside the building a thick layer of dust covers chairs, lamps and old printing machinery.

There are words everywhere, scattered all over the floor. We do not speak, we just walk and look. Later, once we have left the building he brings something to show me. It is a white sign with carefully painted black letters: 'Bittersweet.'¹

Field-notes challenges the experience of losing our footing, our sense of direction, our *place* in the rapidly vanishing language of a changing landscape. Both Bala and Elfn consider the consequences of displacement and disconnection and attempt to recover a relationship with a world we are being separated from, but to which ultimately, we belong.

Works such as *Coeden Menna* and *Falling Magnolia* or *Welsh Ice* and *Drws ar Epynt* confidently celebrate rootedness. They link the pulse of Place to the beating heart. They form an intuitive elegy, lamenting the words, people and places on the edge of disappearance. In a minority culture, where hegemonic narratives are always questioned and resisted, the work of both poet and artist echoes Yael Tamir's suggestion in her book *Liberal Nationalism*, that communities encouraged to transcend localism ultimately cannot maintain a language and a culture, or set themselves aims:

Their lives become meaningless, there is no substance to their reflection ... A right to culture thus entails a right to a public sphere in which individuals can share a language, memorise their past, cherish their heroes and live a fulfilling national life.²

Much postcolonial writing suggests that we must embrace different theories of knowledge, including some that imply there is falsity in our own inherited assumptions. Consequently, Thomas McEvilley argues, 'one is bound...to betray one's own specific ethnic inheritance in the attempt to open oneself to the reality of others.'³

Many artists practising in the 'periphery' have tended to embrace this hybrid postcolonial perspective, informed by the idea that a nation is nothing but *an imagined community*. Perhaps, in order to survive and be accepted by the 'centre,' a self-constructed rootlessness and chameleon-like sense of 'in-betweenness' is necessary, empowering even. But it is this very approach that has created the crisis of representation seen in many national institutions. Set up specifically to promote how a nationality *should* be perceived, there has been a tendency to exclude artists concerned with a local or national discourse. Consequently we are presented with the same kind of artwork wherever we go. In Ireland, over the past decade, there has been an unspoken unease about exhibiting work by artists who speak about Place from the heart. Perhaps there is a fear that their work might be bound up with ethno-nationalism, or that debates surrounding national identity are no longer relevant today due to global movement. The notion of home, of belonging and of national identity is therefore rendered redundant. But the centre will always see the periphery as *Other* if the periphery cannot transcend this colonised mentality, this cultural insecurity. Confident nations do not need to assert their identity at the expense of others and especially at the expense of the other within themselves. We betray ourselves when we perpetually 'try on' the roles of belonging and foreignness. It is merely a fashionable phenomenon and ultimately, perhaps inevitably, increases our sense of isolation.

The Wales re-imagined by Bala and Elfyn refers to fabrication, cultural constructs, displacement, colonisation and hybridity – not of identity, but of time. Looking to the past and the present, both artist

and poet become the Janus, pointing to who we were and who we might become. Nourished by their native language they allude to new modes of being, passionately articulated, awakening minds dulled by habit. But within this certainty there is a paradoxical fragility; seen particularly in the *arte povera* of Bala's materials; the crumbling chalk, letters missing beneath ink stains, words and meanings scratched out and open to interpretation like the factory floor in Palafrugell.

Presented together as *Field-notes*, the darkness of our terra incognita, our dreams and realities, our loves and losses are momentarily lit up. Shared and scattered histories, broken connections and intertwined roots are revealed and restored. This juxtaposition of words and images rhythmically instructs us, like an old school-room chant, to memorise these stories and their relation to place before it is too late.

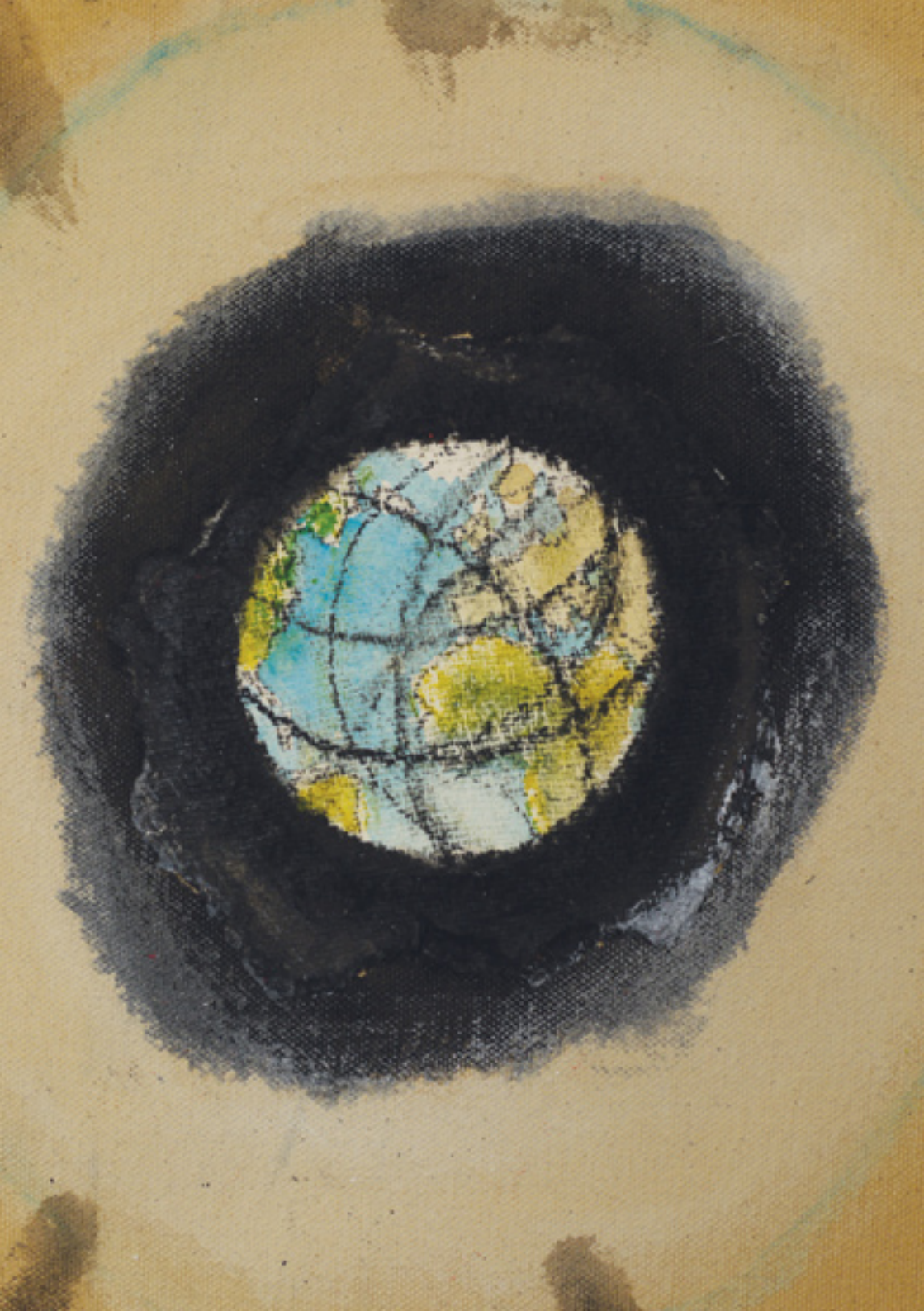
Ciara Healy

Head of Critical and Contextual Studies,
University of Wales Trinity Saint David

1 Rendell, J. (2010) *Site-Writing: The Architecture of Art Criticism*, London: I.B. Tauris, p. 44.

2 Tamir, Y. (1993) *Liberal Nationalism*, Princeton University Press, p. 32.

3 McEvilley, T. (1992) *Art and Otherness*, New York: McPherson & Company, p. 99.

Olrhain naws lle

Yn ei chasgliad o draethodau dan y pennawd *Site-Writing: The Architecture of Art Criticism*, mae Jane Rendell yn disgrifio treulio prynhawn gyda'i chariad mewn hen ffatri gorc yn Palafrugell, tref fechan i'r gogledd o Barcelona. Y tu mewn i'r adeilad mae haen drwchus o lwch yn gorchuddio cadeiriau, lampau a hen beiriannau argraffu.

Mae geiriau ym mhobman, ar wasgar dros y llawr. Dydyn ni ddim yn siarad, dim ond cerdded ac edrych. Yn ddiweddarach, ar ôl inni adael yr adeilad, daw â rhywbeth i'w ddangos imi. Arwydd gwyn yw e gyda llythrennau duon wedi'u peintio'n ofalus: '*Bittersweet*.'

Mae *Nodiadau-maes* yn herio'r profiad o golli'n troedle, ein synnwyr cyfeiriad, ein *lle* o fewn tirwedd newidiol y mae ei hiaith yn prysur ddiplannu ohono. Mae Iwan Bala a Menna Elfyn ill dau'n ystyried canlyniadau dadleoliad a datgysylltiad ac yn ceisio adfer perthynas gyda byd yr ydym yn cael ein gwahanu oddi wrtho, ond byd yr ydym yn y pen draw yn perthyn iddo.

Mae gweithiau fel *Coeden Menna* a *Falling Magnolia* neu *Welsh Ice* a *Drws ar Epynt* yn ddathliadau hyderus o wreiddiau. Maen nhw'n cysylltu curiad Lle â churiad y galon. Maen nhw'n ffurfio marwnad reddfol, yn galaru am y geiriau, y bobl a'r llefydd ar ddibyn diflannu. Mewn diwylliant lleiafrifol, lle caiff naratifau llywodraethol bob amser eu hamau a'u gwrthsefyll, mae gwaith y bardd a'r artist ill dau'n adleisio awgrym Yael Tamir yn ei llyfr *Liberal Nationalism*, na all cymunedau a anogir i ehangu'u gorwelion y tu hwnt i'r lleol ddim cynnal iaith a diwylliant yn y pen draw, na gosod amcanion iddynt eu hunain:

Aiff eu bywydau'n ddiystyr, does dim sylwedd i'w myfyrdod ... Mae hawl i ddiwylliant felly'n golygu hawl i barth cyhoeddus lle gall unigolion rannu iaith, cadw eu gorffennol ar gof, coleddu eu harwyr a byw bywyd cenedlaethol sy'n cyflawni eu dyheadau.²

Mae llawer o ysgrifennu ôl-drefedigaethol yn awgrymu bod rhaid inni goleddu gwahanol ddamcaniaethau am wybodaeth, gan gynnwys rhai sy'n dweud bod elfennau ffug yn y rhagdybiaethau rydyn ni wedi'u hetifeddu. O ganlyniad, medd Thomas McEvilly, 'mae dyn yn rhwym ... o fradychu ei etifeddiaeth ethnig benodol ei hunan mewn ymgais i ymagor i realiti pobl eraill.'³

Mae llawer o artistiaid sy'n ymarfer 'ar yr ymylon' wedi tueddu i goleddu'r safbwynt ôl-drefedigaethol croesryw yma, gan dderbyn y syniad nad yw cenedl yn ddim byd ond *cymuned a ddychmygwyd*. Efallai, er mwyn goroesi a chael eich derbyn gan y 'canol', fod creu hunaniaeth ddi-wreiddiau a 'rhyngdod' cameleonaidd ichi'ch hun yn rheidrwydd, a hyd yn oed yn grymuso rhywun. Ond dyma'r union agwedd sydd wedi creu'r argyfwng cynrychiolaeth a welir mewn llawer o sefydliadau cenedlaethol. A hwythau wedi'u sefydlu'n benodol i hyrwyddo'r modd y *dylid* dehongli cenedligrwydd, bu tuedd i gau allan artistiaid sy'n ymdrin â disgwrs lleol neu genedlaethol. O ganlyniad cyflwynir yr un math o waith celf inni, lle bynnag yr awn. Yn Iwerddon, yn y deng mlynedd diwethaf, ceir anniddigrwydd distaw ynghylch arddangos gwaith gan artistiaid sy'n sôn am Le, a hynny o'r galon. Efallai fod ofn y gallai eu gwaith fod ynghlwm ag ethno-genedlaetholdeb, neu nad yw dadleuon ynghylch hunaniaeth genedlaethol yn berthnasol mwyach oherwydd mudo byd-eang. Dywedir felly nad oes angen mwyach am y syniad o gartref, o berthyn ac o hunaniaeth genedlaethol. Ond bydd y canol bob amser yn gweld yr ymylon fel *Arall* os na all yr ymylon oresgyn y meddylfryd coloneiddiedig yma, yr ansicrwydd diwylliannol yma. Does ar genhedloedd hyderus ddim angen arddel eu hunaniaeth ar draul eraill ac yn enwedig ddim ar draul yr arall o'u mewn eu hunain. Bradychu ein hunain a wnawn ni wrth 'ymwisgo' o hyd yn rolau perthyn ac estroniaeth. Dim ond ffenomen ffasiynol ydyw, ac yn y pen draw, yn anochel efallai, mae'n cynyddu ein hymdeimlad o arwahanedd.

Mae a wnelo'r Gymru sydd wedi'i haildychmygu gan Iwan Bala a Menna Elfyn â gwneuthuriad, lluniadau diwylliannol, dadleoliad, gwladychiad a chroesrywedd – ond yng nghyd-destun amser, nid hunaniaeth. Wrth edrych i'r gorffennol a'r presennol, yr artist a'r bardd yw'r lanws, yn dangos pwy oedden ni a phwy y gallen ni fod. Cyda'u mamiaith yn faeth, cyfeiriant at foddau bodolaeth newydd, a'u cyfleu'n angerddol, gan ddeffro meddyliau sydd wedi pylu trwy arferiad. Ond o fewn y sicrwydd hwn mae breuder paradocsaidd; mae i'w weld yn arbennig yn *arte povera* defnyddiau Iwan; y sialc yn malurio, llythrennau ar goll dan staeniau inc, geiriau ac ystyron wedi'u crafu ymaith ac yn agored i ddehongliad fel llawr y ffatri yn Palafrugell.

Wedi'u cyflwyno gyda'i gilydd fel *Nodiadau-maes* caiff tywyllwch ein terra incognita, ein breuddwydion a'n realitioedd, ein cariadon a'n colledion eu goleuo am ennyd. Datgelir ac adferir hanesion a rannwyd ac a wasgarwyd, cysylltiadau toredig a gwreiddiau cydblethedig. Mae'r cyfodol geiriau a delweddau hwn yn ein cyfarwyddo'n rhythmig, fel hen lafarganu'r ystafell ddoosbarth, i roi'r straeon hyn, a'u perthynas â lle, ar gof cyn iddi fynd yn rhy hwyr.

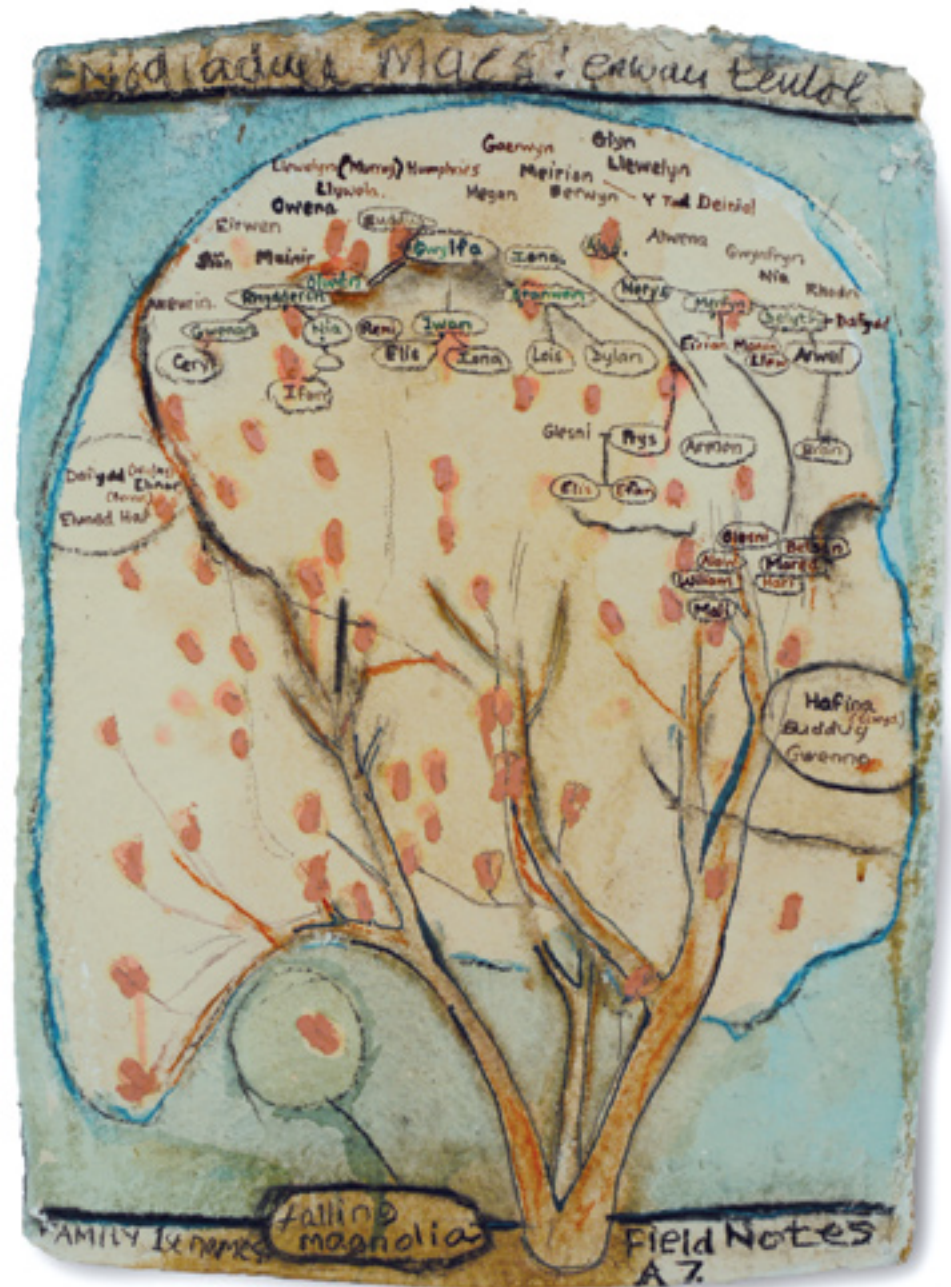
Ciara Healy

Pennaeth Astudiaethau Beirniadol a Chyd-destunol,
Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant

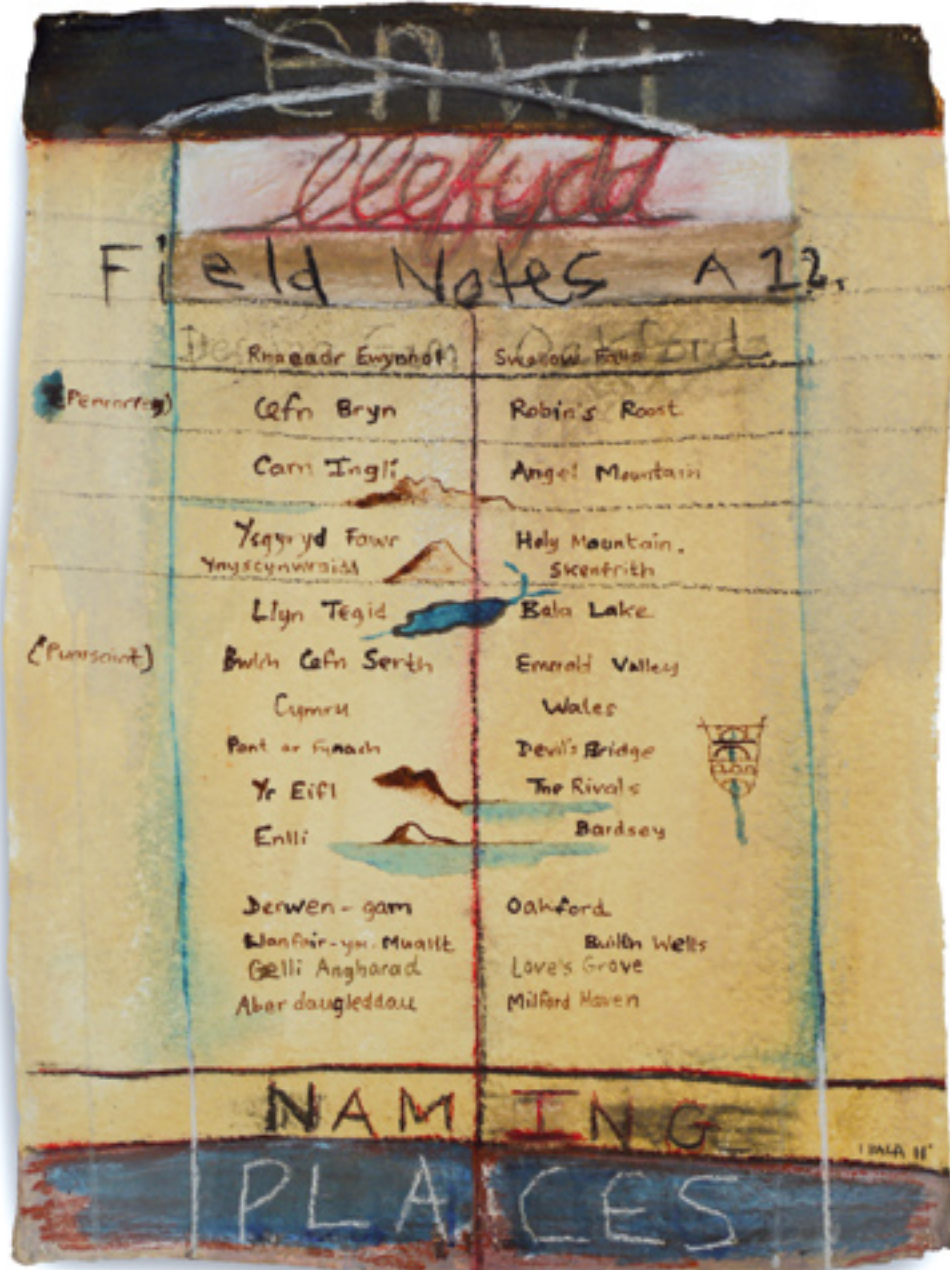
1 Rendell, J. (2010) *Site-Writing: The Architecture of Art Criticism*, London: I.B. Tauris, t. 44.

2 Tamir, Y. (1993) *Liberal Nationalism*, Princeton University Press, t. 32.

3 McEvilly, T. (1992) *Art and Otherness*, New York: McPherson & Company, t. 99.

Field-notes

'Ystad bardd astudio byd' is where we start. A shard of fifteenth century truth from the bard Siôn Cent, it might translate, albeit clumsily, as 'the condition of the poet is to study the world'. Here are two modern Welsh bards, one working largely in the medium of words, the other mostly in the visual sphere, pooling their notes on the world that they have studied.

It's a highly physical examination, and we must not mind getting dirty: *dechrau wrth dy draed*, Menna reminds me. Begin by your feet, clearing the rubble and stone before you can till the field. There will be no answers either; just further questions. What fragments make up our identity, our sense of place? In Wales, we boast of *y filltir sgwar*, our square mile, our home patch. Is that a liberating loyalty, a claustrophobic one, or a sometimes queasy mix of them both? What about our family, our *bro*, our county, our country? If so, *which one*?

To someone of my persuasion, maps are the way we hope to make sense of the chaos. In the white heat of the digital revolution, cartography as pure science has exploded into a far wider cultural mien, a new landscape populated by artists, musicians, poets, ethnographers, techno-geeks, designers, historians and psychogeographers. No surprise that Wales, a nation never shy of examining itself in minute detail, adores cartography, old and new. What else would we expect from a country that is, in itself, a unit of topography? A 'Size of Wales' is an instantly recognised measurement, even if few of us could put a precise figure on it.¹ More often than not, it is used to calibrate the size of something that is disappearing: rainforest, polar ice, wilderness, countryside. Or something being despoiled: an oilslick, ocean-bound islands of rubbish, megalopolises, war zones, places ruined for all time. Almost inevitably, a 'Size of Wales' is a unit of loss.

Both Iwan and Menna toy with the 'Size of Wales'. The shape of Wales gets a work-out too. I remember reading the passage in

Raymond Williams' seminal *Border Country* in which Matthew Price ponders the map of Wales as the shape of a pig's head ('stubborn, self-willed, blind'). In his *Mythic Bestiary*, Iwan Bala quotes the passage in full, then fleshes out the notion, and finds that it fits. Wales is *y twrch trwyth*, the wild spiny boar of Celtic legend, brought roaring to life (that the pig's fat jowls are formed by the Vale of Glamorgan seems only to confirm the connection). 'Pig-headed Wales then is it?' asks Raymond Williams. Yes, it is. And thank the gods for that.

Were it not for its pig-headedness, Wales would have doubtless slipped off the map altogether. This is a landmass whose topography and geology has cast its destiny in stone, in rock, in thin soil and eternal introspection. Look at Iwan's *Field Notes V*, with the country boldly marked as Hunan ('Self'). Wales is very nearly an island, linked only by an isthmus of land to the mythical horizons of *yr hen ogledd*, the old north. Across a Mississippi-wide River Severn is the fertile east (Arall, 'Other') and the plains of England and Europe. By contrast, on the other side of oceans reduced to mere rivers are the Cymar ('Partner') states of Patagonia and Eire, and to the south, the Gwraidd ('Roots') of Llydaw (Brittany), Galicia, Portugal and Euskadi, the Basque Country. It is a startling yet comforting image, mutual influence and affection mapped as rigorously as literal geography.

Stare a little longer at Hunan, the Self, the snub-nosed, pig-headed little country that sits in the centre of our known world. Is that an angry glare coming from the east, across the now waterlogged Dyke? Is Môn (Anglesey) preparing to suckle on the full breast of Amerika; does Mam Cymru² herself need to be wet-nursed? Then fall deep into the colours. In homage to cartographic tradition, Iwan's palette of greens and browns is instantly familiar, the shades darkening with height as found on any good relief map.³ Darker, deeper browns mark not just altitude, but a deeper, older culture too, for it is here in the ochre uplands that Cymraeg, and all that goes with it, hunkers down against the odds. As Byron Rogers laconically noted in *The Man*

Who Went Into the West, his brilliant biography of R. S. Thomas, the language itself is a contour line.

Poetry and art tumble too in the names on the map, and these we tease out in succulent incantation. Read aloud the farms, villages, hills and rivers on the local Ordnance Survey; the sound is as ancient as the very breeze. 'Translation is impossible' and 'Lose a name, lose history' bark Iwan's warnings as he roams the toponymy of his life. There it is again: the drip-drip of loss, the poisonous spines of eternal threat and ongoing depletion. Surely though, we've turned a corner, put a stop to the rot with devolution and growing self-confidence? You hope so, truly, but... there are always buts. As we admire the newly bilingual maps and streetscape, that laconic observation refuses to budge, that we have but 'mwy a mwy o arwyddion Cymraeg yn arwain at lai a llai o lefydd Cymraeg', 'more and more Welsh (language) signposts pointing to fewer and fewer Welsh places'. Then, and perhaps only then, do we remember that the map – any map, pure fiction or supposed fact – can only ever be an exercise in exquisite falsehood.

Mike Parker

Author of *Map Addict*, *The Wild Rover* and *Neighbours From Hell?*
English Attitudes to the Welsh

- 1 Wales is 20,779 km², or 8,023 square miles. A 'Size of Wales' is more or less equal to a 'Size of Israel', a 'Size of Slovenia' or a 'Size of Massachusetts'.
- 2 Anglesey, Ynys Môn or Môn, is traditionally referred to as Mam Cymru, the mother of Wales, a nod to its place as the nation's arable heartland.
- 3 The use of colour shading to denote height was pioneered by Edinburgh cartographers Bartholomews in 1880; no one ever did it better than them.

Nodiadau-maes

'Ystâd bardd astudio byd' yw'r man cychwyn. Calon y gwir yn syth o'r bymthegfed ganrif gan y bardd Siôn Cent, cyfoeswr Glyndŵr ei hun. A dyma ddau fardd Cymraeg modern, un ohonyn nhw'n gweithio drwy gyfrwng geiriau, a'r llall yn bennaf yn y maes gweledol, yn rhannu nodiadau wrth astudio eu byd nhw, y byd heddiw.

Archwiliad daearyl iawn yw e; felly fe fydd yn rhaid i ni faeddu'n dwylo. 'Dechrau wrth dy draed', medd Menna Elfyn wrthyf, digaregu tir cyn ei amaethu. Fydd na ddim atebion 'chwaith; dim ond mwy o gwestiynau. Beth yw'r darnau sy'n penderfynu ein hunaniaeth,

ein naws am le? Ydy'r awgrymiad yn y dywediad man geni yn gallu cyfleu lle ar fap a nod corfforol hefyd? Yma yng Nghymru, 'dyn ni'n brolio am ein milltir sgwâr fel yr uned bwysicaf. Ai teyrngarwch i'n rhyddhau ydy hwn, ai rhywbeth clawstroffbig, neu ai cymysgedd gyfogyd o'r ddau? Beth am ein teulu, agos a phell, ein bro, ein sir, ein gwlad? Os felly, *pa un?*

I rywun fel fi, mapiau yw'r ffordd 'dan ni'n gobeithio creu ychydig o drefn allan o anhrefn. O eiriasedd y chwyldro digidol, mae mapio fel gwyddoniaeth bur wedi ffrwydro ar lwyfan diwylliannol llawer ehangach; tirwedd newydd wedi'i phoblogi gan arlunwyr, dylunwyr, cerddorion, beirdd, ethnograffwyr, haneswyr, cyfrifiadurwyr a seicoddaearyddwyr. Does dim syndod bod Cymru, gwlad sydd yn tueddu i'w harchwilio'i hun yn agos iawn, wedi croesawu cartograffeg, hen a newydd. Ond beth ddylen ni ei ddisgwyl gan wlad sydd ei hun yn uned dopograffaid? Diolch i'r wasg a'r cyfryngau, mae 'Maint Cymru', neu 'a Size of Wales', yn fesuriad cydnabyddedig, hyd yn oed os mai ychydig ohonom allai roi rhif manwl arno.¹ Yn amlach na pheidio, mae'n cael ei ddefnyddio er mwyn mesur rhywbeth sydd yn diflannu: y fforest law, iâ pegynol, yr anialdiroedd, cefn gwlad. Neu rywbeth sy'n cael ei ddifetha: strimyn olew neu ynys ysbwriel ar y môr mawr, goruwchddinasoedd newydd sbon, ardaloedd brwydro, llefydd sydd wedi'u dinistrio am byth. Bron bob tro, a gydag addasrwydd grymus, mae 'Maint Cymru' yn uned o golled.

Mae Iwan Bala a Menna Elfyn ill dau'n chwarae gyda 'Maint Cymru'. Mae 'Siâp Cymru' yn destun archwiliad hefyd. Dw i'n cofio'n iawn darllen rhan o *Border Country*, nofel glasurol Raymond Williams, lle mae'r prif gymeriad Matthew Price yn ystyried map o Gymru ar wal y trêrn, ac yn sylweddoli ei fod e'n siâp pen mochyn ('stubborn, self-willed, blind'). Yn ei lun *Mythic Bestiary*, mae Iwan yn dyfynnu'r holl ddarn, ac yn gwisgo cnawd amdano. Mae e'n taro deuddeg: heb newid o gwbl, mae Cymru'n ymffurfio ar ffurf y twrch trwyth, bwystfil gwyllt a phigog o'r chwedlau Celtaidd (a dim ond cadarnhau'r cysylltiad wna'r ffaith mai Bro Morgannwg sy'n ffurfio tagell dew'r mochyn). 'Pig-headed Wales then is it?' gofynnodd Raymond Williams. Ie; ie wir. A diolch byth am hynny.

Heb ei phengaledwch, ei *pig-headedness*, fe fuasai Cymru eisoes wedi cwmpo oddi ar y map. Fe gafodd tynged y darn tir hwn ei sefydlu gan ei ddaearog a'i ddaearyddiaeth, mewn carreg, pridd tenau a hunanholi di-ben-draw. Edrychwch ar lun Iwan *Nodiadau Maes V*, lle mae'r genedl wedi'i labelu'n eofn: 'Hunan'. Yma mae Cymru bron yn ynys, heb ddim ond llain fain o dir yn ei chysylltu â gorwel chwedlonol yr hen ogledd, tir Catraeth, Rheged ac Ystrad Clud. Dros Afon Hafren sydd cyn lleted â'r Mississippi, dacw'r dwyrain ffrwythlon, yr 'Arall', gwastatiroedd Lloegr ac Ewrop tu hwnt. Mewn cyferbyniad eglur, dros gefnforoedd wedi'u lleihau i faint afonydd, gwelwn wledydd 'Cymar', sef Patagonia ac Iwerddon, ac i'r de, y cenedloedd 'Gwraidd': Llydaw, Galisia, Portiwgal ac Euskadi, Gwlad y Basg. Delwedd syfrdanol ond cysurion yw hi, lle mae dylanwadau a hoffter yn cael eu mapio mor ofalus â daearyddiaeth go iawn.

Syllwch dipyn pellach ar 'Hunan', gwlad fach, â thrwyn pwt a phen mochyn, sydd yn eistedd yng nghanol ein byd gwybyddus. Ai hylldrem sy'n dod o'r dwyrain, dros y Clawdd sydd nawr dan ddŵr? Ydy Mona, Ynys Môn, yn paratoi i sugno bron lawn America; oes angen magu Mam Cymru² ei hun? Sefwch dipyn yn hirach, a syrthiwch yn ddwfn i'r lliwiau. Mewn gwrogaeth i draddodiad cartograffeg, mae palet Iwan o liwiau gwyrdd a brown yn gyfarwydd yn syth, mae'r arlliwiau'n

tywyllu gydag uchder, fel a welir ar unrhyw fap tirwedd gwerth ei halen.³ Mae'r lliwiau brown dyfnach a duach yn arwydd nid yn unig o uchder, ond o ddiwylliant hŷn a dyfnach hefyd, oherwydd yma, yn yr ucheldiroedd ocradd, y mae'r Gymraeg, a phob dim sy'n perthyn iddi, yn dal i barhau, 'er gwaethaf pawb a phopeth'. Yn ei arddull laconig arferol, fe nododd Byron Rogers yn ei gofiant rhagorol i R. S. Thomas (*The Man Who Went Into the West*) mai cyfuchlin yw'r iaith ei hun, mor bendant ag unrhyw beth ar fap Arolwg Ordians.

Bydd celf a barddoniaeth yn dwli hefyd ar enwau ar fap; byddwn yn eu dehongli fel swyn-ganeuon melodaidd. Darllenwch yn uchel enwau ffermydd, bryniau, coedwigoedd ac afonydd ar bapur crimp y map; mae'r sŵn mor hynafol â'r awel ei hun. Yn ei lun *Song Lines*, wrth grwydro toponymeg ei fywyd, mae Iwan yn arthio arnom 'Translation is impossible', 'Lose a name, lose history'; a phwy all anghytuno? A dyma hi unwaith eto: colled, diferion di-ildio colled, pigiaidau gwenwynllyd y bygythiad parhaus a'r gwacáu diderfyn. Ond siawns ein bod ni wedi dod trwyddi, wedi rhoi terfyn ar y pydredd, diolch i ddatganoli a'n hunanhyder cynyddol? Gobeithio, wir, ond... mae 'ond' o hyd. Wrth i ni edmygu'r mapiau a'r strydlun sy'n newydd ddwyieithog, mae un dywediad di-flewyn-ar-dafod yn gwrthod symud, sef bod ganddon ni 'fwy a mwy o arwyddion Cymraeg yn arwain at lai a llai o lefydd Cymraeg'. Dim ond bryd hynny y cofiwn na all y map – unrhyw fap, boed ffuglen bur neu ffaith honedig – fyth fod yn ddim mwy na chelwydd celfydd.

Mike Parker

Awdur Map Addict, The Wild Rover a Neighbours From Hell? English Attitudes to the Welsh

1 Mae Cymru'n 20,779 km², neu 8,023 milltir sgwâr. Mae 'Maint Cymru' fwy neu lai'n hafal i 'Faint Israel', 'Maint Slofenia' neu 'Faint Massachusetts'.

2 Yn draddodiadol, enwir Ynys Môn fel Mam Cymru, diolch i'w lle fel prif dir â'r genedl.

3 Cwmni mapwyr Bartholomews, o Gaeredin, a ddechreuodd defnyddio lliwiau yn 1880 er mwyn cyfleu uchder; does neb erioed wedi ei wneud yn well.

:m	m :- - : m	g	if	m	: r	f :-
:r	d :- - : d	m	: r	d	: t,	l : t,
:se	l :- - : l	l	: l	s	: s	s :-
:t,	l, :- - : l,	r,	: t,	s,	: s,	s, :-

d	f :- - : f	d	: d	d	: r	m :-
s,	d :- - : d	d	: d	la,	: la	s, d
m	f :- - : f	f	: f	d	: d	d : m
ta,	l, :- - : l,	la,	: la,	f,	: f,	s, :-

t	d : r	m : r, l,	d :-	t, :-	d :-
f	m : s	s, : l,	s :-	s, :-	s :-

Door in Epynt - (Extract)
 (before moving out of Epynt, one woman asked an official of the M.O.D if she could take her door with her).

There's a door which opens just on impulse
 and a door that deludes the time,
 one knock and there's talk which is sombre
 yet, sometimes on a harsh wind, I hear terror,
 the door slam shut and then opens -
 listen to its sound. Earth shakes. Pleading.

M. E.

The above story has haunted me for years
 but only in 2011 was I able to write it.
 A more recent poem as part of a
 sequence is 'Murmurs': (Murmurs)

And when an officer from the army on Epynt
 proclaims that they always take off their shoes
 in Afghanistan,
 a gesture of respect for the natives,
 that is, before kicking the door down,
 everyone is quiet as the grave,
 far away, not a sound from the grapevine.
 M.E.

'To be rooted is perhaps the most important
 and least recognized need of the human
 soul' - Simone Weil.

drws
 - yn epynt

(ar ôl i wraig dhrs i swyddog
 o'r fyddin mi gwt cael ei drws)
 Mae gan ddrws sydd yn cau yn ei gyfer
 a drws sydd yn ddrws amser,
 croc ar un sydd yn ddrws dwyster.
 Ac er na'r annid oeddi ei harnodd
 yr aethyd hon oedd na'n cyfnewid,
 dan adnos ddi cwnigut tangristhdi
 Nid adny, na chorsi ddrws a ords,
 na gdrws - dim nid cwnad ddrws
 'Lle perffhith i kas fyddin i saethu'.
 Yna ar hys gysta'r gwr, cael gwael
 a pharsuiddyn y ffr, ar ddrws radded,
 cwn iddi o'r llydais gwargaled.
 Nid heb lff, cwn, na' ddrws ddrws
 'A Gal i'r ddrws ar ddrws i'r ddrws
 Yn waelaw, ddrws i'r ddrws'.

Eto weithiau, ar llym awel,
 brath y drws yn agor a chwyn gwr,
 'Gwrando i'r ddrws',
 'Ddrws a gwr',
 Gwn Epynt.

Doh F.

W. J. EVANS. 1866

d	:-	d	:d	d	:-	:-	d	m	:r	d	:t	r	:-	d	:-
s	:-	s	:s	l	:-	:-	l	l	:f	s	:s	t	:-	d	:-
m	:-	m	:m	m	:-	:-	m	f	:f	m	:r	f	:-	m	:-
d	:-	t	:t	l	:-	:-	l	r	:r	s	:s	s	:-	d	:-

m	:-	m	:m	m	:-	:-	m	s	:f	m	:r	f	:-	m	:-
d	:-	r	:r	d	:-	:-	d	m	:r	d	:t	l	:t	d	:-
s	:-	se	:se	l	:-	:-	l	l	:l	s	:s	s	:-	d	:-
d	:-	t	:t	l	:-	:-	l	r	:t	s	:s	s	:-	d	:-

d	:-	d	:d	f	:-	:-	f	d	:d	d	:r	m	:-	r	:-
s	:-	s	:s	d	:-	:-	d	d	:d	le	:la	s	:t	t	:-
m	:-	m	:m	f	:-	:-	f	f	:f	d	:d	d	:m	s	:-
d	:-	ta	:ta	l	:-	:-	l	la	:la	f	:f	s	:-	s	:-

s	:-	l	:t	d	:r	m	:f, l	d	:-	t	:-	d	:-	:-	:-
s	:-	f	:f	m	:s	s	:l	s	:-	s	:-	s	:-	:-	:-
t	:-	d	:r	d	:t	d	:f	m	:-	r	:f	m	:-	:-	:-
s	:-	s	:s	l	:s	d	:f	s	:-	s	:-	d	:-	:-	:-

Trwy gamallu bwytyr y Gwilyddyl Gynulleidol.

O! am yr Hedd!

754

Rho im yr hedd, na wir y byd amano,
Y nefel hedd a ddaethi trwy ddwyfol loes;
En fyddor don ar fferaid gwam yn curo,
Maen dauw! gyda'r Iesu wrth y Groes.

O dyror hedd na all y stormydd garwaf
Ei ffruo byth, na chweroi ei fwyndad;
En fyddor enaid, ar y noson ddauaf,
Yn gwrdd ei nyth yn mynydd Duw en Tad.

Rho brofi'r hedd a wna i'n ysthibion dauw
Yn agwath y nef, dan stormygaeth ffrin;
Hed o'mi ddi, ond beunydd yn ddiogel
Yn gwyd duw, er gwrdd fyddor' hir.

O! am yr hedd sy'n lifo megis afon
Jrwy ddiwas duw, dan gampu'r byrial bron;
Yr hedd sy'n llawr bywyd yr angghon;
Yr hedd fydd i'n'n nefoedd byth, Ateq.

Elfed.

O doed dy deyrnas, hefor Dad,
yw'i gweddi daer ar rhu pob gwled;
dyfodind hon i galon dym
a ddwy ganhedoldd byd yn un.

O doed dy deyrnas i roi hedd
i fyd a ddarniwyd gan y ddedd;
ei gorsedd hi a gwyd y gwan
p ffos anobaith blin i'r lan.

O doed dy deyrnas dny ein gwaith
a'n gweddi beunydd wr y daith;
a rho in ras i seinio clod*
yn henn a wna i'r deyrnas ddod.

T. Elfan Jones

[from eternal peace to peace and goodwill on earth).

Seinio Clod - cyfrol o emynau T. Elfan Jones.
I remember him saying in one of his sermons: war does not decide who is right only who is left.

Salm i'r gopa Bach yn y Drws

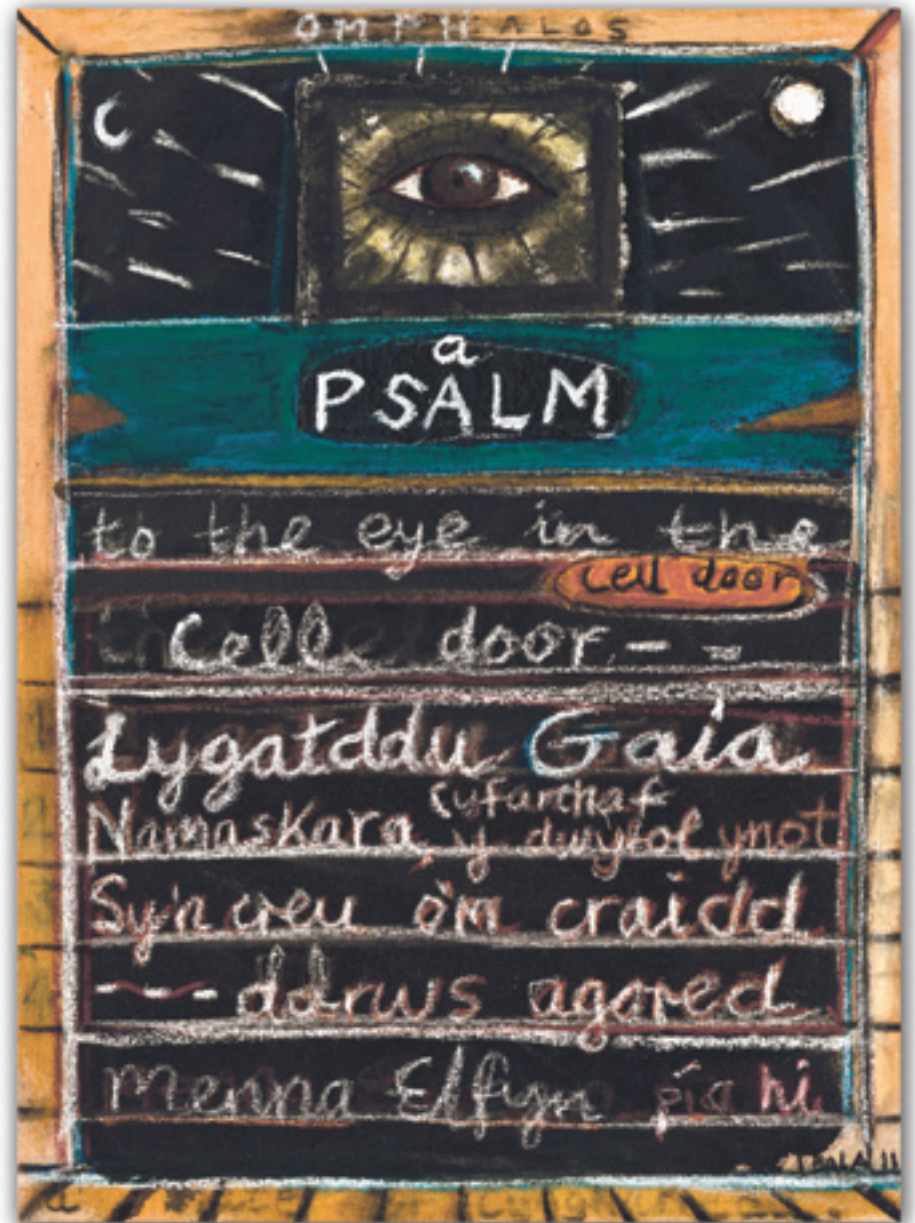
Llygad Gaia myt ti weithiau
yn wincio'n gellweirus am i
am ddal at fy neurin.

Llygad geneth drosoddol
wth dyleu cip ar fath laury bla
yn Manwr llygad latsrh...

*
You're Gaia's eye, sometimes,
winking mischief at me
for keeping to my walls.
You're the eye of the girl prisoner
who peeps in on her way down the block
filling the spy-hole...

* (G.C.)
Dark-eyed Gaia,
Namaskara, I greet the divine in you
which part of my being makes an open
door.

Menna Elfyn, Perfect Blenishy Portrait Nam
Bloodaxe Books, 2007

Galen Eneuan
(detholied)

Bydd enewau sy'n hen a'r newydd eugri
yn bathu'r nithinydd, o'u thodi a'u thannu

M.E.

- a abiecol, adladd, afredden, angerdd
b beistor, biniwod, bala, bantadlen
c caenen, cathlef, ceian, cegoddu
ch cheiwladwata, cheiwlogi, cheiwlycys, cheiwisa
d dannedd-lygoid, dilychwin, datbing
e echwa, egrwes, egrair, eurdorain
f/ ff fioled, furter, ffloeki, ffuonlliw
g gwanastora, garan, gieuol, gogrisbin
h heddaberth, haugr bach, heilydd
i iupiaid, iolas, iolyn, ithfaen
j jauglen, jasbis, ji-binc, jochio
l lefainio, lawnyf, libart, lewts
ll llachardde, llacthygan, llac, llaflen
m masglo, mehwedd, mending, metged,
men,
Menna.

Nam lleferydd (dehroliad)

Ni allwn ddringo: ariut ry serth
Ond weithiau pan lefaraf,
deallaf beth yw disithradd
a phob sain, yn staen ar fyw,
a bydd y gymraeg
o hyd, yn iaithe cylyll a ffyr,.
yn iaithe cerrig calch,
yn gymraeg Sioni Wynnygus
neu'n lleidiath iaithe ...

Yet, sometimes when I speak
I know what strangeness is,
where every sound's a slur,
and the Welsh is still
entirely a-clatter Welsh,
mouthfuls of rock Welsh
Sioni Wynnygus Welsh
else a simpering lallation,
and though, yet higher, I raise the roof,
a flaw beyond fighting
ME. (N.J.)
trans.

CYNNWYS

Nam lleferydd

ATAL DWEUD

Ni allwn
ddringo: ariut —
Rhy serth oedd

Menna Elfyn

Speech Impediment

SAYING STOPPAGE

I COULD NOT
CLIMB THE HILL
TOO STEEP IT WAS.

M.A. II

Catraeth!!!

Mab Dwygwyn. Yvain. Mab
 Mab Ysgyfran. Manawydan
 Mab Boddw. Rheithgwyn.
 Neithriad. Tudfwich Hir. Mab
 Tudfwilen. Cyfwlch Hir. Mab
 Cydwal. Mab Swyno. Arthru.
 Cunor Llifaen. Llif. Grad fab
 Gwenebwy fab Gwern. Cadlew
 Caradog. Yvain fab Eudaf. Gurien
 Ryll. Iwan. Gwgon. Gwion
 Gwaurddur. Aeddau. Gwllod
 Morien nab Caradog. Mab Ffêrog
 Mab Clydno. Eiffig. Eithryn
 Mab Clydno. Beli. Gwydden
 Cynwal. Addomer. Morien
 Cebno. Aeron. Gynstirg Aeron.
 Ceullo. Mab Urfael. Gwgon.
 Gorthryn Hir. Gwaur Hir.
 Gwneidnerth. Hemydd ab Nwythan
 Mab Gollstan. Gwaur delydd.

Mab. Cadfanar. Gwelfawr
 Caeg. Brynroch. Hyfaidd Hir.
 Mabon Ffian. Mynyddog Mwynfawr
 Mab Cilydd. Erthge. Meibion Godebog
 Ething. Cynri. Cysaea. Cynraen.
 Affra. Bractrawf. Aeron. Cian
 Hoywgi. Buddafan fab Bleiddafan.
 Marchlew. Gwyddnam. Ceredig
 Gwyn. Gwriad. Caradog. Madog
 Gwgon. Gynthar. Penedur
 Rhion Hir. Gwid nab Peithan
 Mynyddog nab Caradog. Gwaea
 nab Boddw Adaf. Gwanannon.
 Mordden. Gynhafal. Cennu fab Gwarch.
 Merin nab Mabian. Gwneidnerth fab Llywri.
 March Eudaf Hir. Yvain. Mynyddog
 Gwllod. Gerant. Cilydd Gwneidnerth.
 Gwneidnerth. Mab Eith. Arfael Can.
 Madog Elfed. Nwythan. Cynry.
 Cebno nab Gwneidnerth. Wyr Nwythan.

Beirdd byd barnant iŷyr o galon
- Anselm

lybed?

Ai plisgen ar lygad yr dallen?

Catraeth - Catterick - cataract:

sgwd / mcedd
- waterfall

A chwiorydd o Gymru a neth
yn sofr, nid fel gŷyr Catraeth,
o lylofain tonnant gollenia...

Cressi ffrin, cyrnedd greenham (M.E)

(And soberly these sisters from Wales
went - not a bit like Catraeth boys -
turned their backs on the mists of Newgate,

... They crossed a border, reached greenham
(T.C)

* plisgen
pilen
rhuchen
↓
cataract

Proper names in poetry
in the row. like
all poetry they are untranslatable
(W.H. Auden)

Mapiau (maps)

Mae map a lunwyd ym 1800
 ers y cyfnod:
 arlinaw swil na wyddom eu bod.
 yn hawlydd aur o rith
 neu droellwyd
 fyd

Hysu Hrydiaw huddoch
 drosem, all new nod

Yn frynau soth, nid hawdd
 fydd i'w gweld brig,
 ceunant a dal meun rosgn ddu
 ddi - iser
 an drys'n lwy wrth gol, ffordd
 meun gwig,
 yndwydd y den dros gwalg
 ar droethell oer.

Ynion ddalen o fap, a chyllun taith
 drwy'r hies, heb ddail yn serpa un
 a droedawn, yn gam neu'n gynnwys.
 Ond ffracth
 yw y treulium oes ar orer a ffin.

O'r mair geni arnorr,
 mae manau cudd
 a fapiidd ynom
 fertyll caeth a rhydd.

Menna Elfyn.

Rhyngom gallu'r greu
 Gwerddon
 sefyd cariad
 ffindir affyanon

HEAD - LARGED.

The shapes she makes
 (extract)

She's psychotyped pictures,
 this inleted landmass
 I swap with acquaintances
 and with the foreigner
 who sees her for what she is:
 comically scattered
 who is
 on my life
 like an unerring boomerang which
 will
 its
 way
 back
 to
 my
 feet.

ME.

(KAH)
 trans.

Hen daith gyda benadur
(detholiad: Eithn gyda'nhad)

Cans beco nôl a maun drogi byngd
Ar dragydrac heol sy'n lân
A dry yn sydyn reit, yn gylfng-gul,
Nes ein cael i gamu yn ôl
I lecyn aros, they can yfordd yn llwyr;
O gam i gam a'm adre'n gwybod
Mai mynd a dod yw dull y pridd
at glaswellt,

Can ac agor, agor a chan -
Ac ar hynny, agorun ddws y car

Cyn ei gam yn llipa reit, y to gyntaf
ynaf ei lwaith, ei gam i glatsh, yn
siar o glep

I fod yn siŵr. Jyst i fod yn hollol
siŵr.

Mara Afon.

Journey by car
(Extract)

Throughout our lives, we live in reverse,
on the eternal road, the golden rule
that suddenly becomes a single track road,
and find ourselves, backing
to a passing place to wait, rather than
block the lane.

Metre by metre, we find our way home.

Knowing that, for us here on earth, everything
comes and goes, the opening, the closing;
and at that, we too open the car door
then shut it quickly - feebly at first,
the second time, give it a good bang,
just to be sure, just to be on the safe side.

(E.A.H.)

trans.

(Menna Elfyn, Perfect Blendish,
Portrait Nam, Bloodaxe Books,
2007)

Dark eyed Goia Goia
Luzatall i

greet the

Namus Kara, cyfarchaf
divine in you

of dutyfol ignot
which out of my being

Syn Cwllwm Craidd
makes an open door.

darus agored
Menna Elfyn

LLWYN-YR-EOS
 WAUNRHYDD
 LAN
 TRE NEWYDD
 GOITRE FACH
 MAESYDDERWEN
 GOITRE ISAF
 GOITRE UCHAF
 CILGWYN UCHAF
 TRE OER
 CILGWYN ISAF
 PENYGAER
 FELIN NEWYDD
 GODRE CYNNEW
 TROED RHIW MEIRCH
 NANT-Y-BWLA

SIGN ARWYDD (DALA II)

allan o 'Er dy Fod' (Gomer, 2007)

Enewan (Names)

(O'r pyllau glo) → (colliers')
(nick names)

Tum Fale a Bob Leaman,
 Teddy Mustard a Dic Awas,
 Joe Wir Dduw, a Twm Cymal,
 Dai Substantial a Dai Gwir Gwas.

Wedyn roedd Tum Owe Stroke,
 Dai Wynn a Dai Double Yoke,
 A Ned Chwarae Teg bob awser,
 A'r rhegwr, Bernie Rhoi Wlog.

Wedyn Joe yr Undeb a lantio Shtw'nse,
 Dai Stugwr Gwyn a Berniet Gog,
 Difyon y Derser a Huwain Hylt Nawr
 Tum Wese Wred, a Dai Dri alog.

Un demor' fydd oedd John Buyl Ffowls,
 A smart oedd Tum Wagon Bert;
 Roedd Tum Bara Mwyn heb inn gelyn,
 A Tum Curwyn Carcus wrôl pobsgarb!

Mi bodd ar fisedd o enwau dwl
 Non ddeith, i bob un ei chwiel,
 Pob un yn dangos mor wahand ywibyl
 A phawb yn dangos ei lin.

(2007)

Mara Ffyn.

Adeiladau'r Bardd
(Cetholial)

Digon hewst i Frost fynyddau diogi
a brotio am hennedna w gadair haf:
a Dylan, sawr saig waithodol e
tybed rhug Munc a siorkyn?
McDiarmid a'i gerddi bythol hir,
siamus y Sgwennodd hwy rhug
thai moduron peswch i- plant.

lwy'n lled feddwl - fella
nei adeiladau'i ddynion
yw barddoniseth. cerddi
a ddaeth y gerddi, prysgwydd neu'n plasa.

(M.E.)

(ABLL)
(1990)

Easy enough for Frost to
mooch about/lying in a deckchair/
and Dylan - how many meals
did he cook/ between pint and chaser
McDiarmid, his long odes/
fat chance he wrote them/
while doling out cough mixture.

M.E.

Desmond Tutu once said that we are
only human beings through other human
beings. I believe we are only writers
because of other writers. M.E.

Front cover: *Yr Wyddor* (manylun/detail) • Charcoal and pencil on board with wash/ Golosg a phensel ar fwrdd a haen o baent • 38 x 53cm, 2011

Enwau/Names • Ink on Indian Khadi paper/ Inc ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Ar Waith/In Process • Mixed media on Indian Khadi paper/Cyfrwng cymysg ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Mythic Bestiary • Mixed media on Indian Khadi paper and Amate paper/Cyfrwng cymysg ar bapur Khadi o'r India a phapur Amate • 75 x 75cm, 2011

Mae Pris ar bob Paradwys/A Price for every Paradise (manylun/detail) • Mixed media on canvas on board/Cyfrwng cymysg ar gynfas ar fwrdd • 40 x 30cm, 2011

Geiriau Doeth/Wise Words • Mixed media on Indian Khadi paper/Cyfrwng cymysg ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Enwau Teuluol/Falling Magnolia • Mixed media on Indian Khadi paper/Cyfrwng cymysg ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Enwi Llefydd/Naming Places • Mixed media on Indian Khadi paper/Cyfrwng cymysg ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Nodiadau Maes V/Field Notes V • Mixed Media on Indian Khadi paper/Cyfrwng cymysg ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Rho I'm yr Hedd/Give me the Grace (manylun/detail) • Mixed media on Indian Khadi paper/Inc ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Drws yn Epynt/Door on Epynt • Mixed media on Indian Khadi paper/Cyfrwng cymysg ar bapur Khadi o'r India • 35 x 22cm, 2011

Rho I'm yr Hedd/Give Me the Grace • Mixed media on Indian Khadi paper/Inc ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Psalm • Mixed media on canvas and board/ Cyfrwng cymysg ar gynfas ar fwrdd • 50 x 35cm, 2011

Ystyr Ymestyn • Charcoal and ink on Khadi paper, chalk on board/Golosg ac inc ar bapur Khadi, sialc ar fwrdd • 30 x 30cm, 2011

Nam Lleferydd/Speech Impediment • Mixed media on Indian Khadi paper/Inc ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Catraeth • Mixed media on Indian Khadi paper/Inc ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Mapiau/Maps • Mixed media on Indian Khadi paper/Inc ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Lygatddu Gaia/Dark Eyed Gaia • Mixed media on Indian Khadi paper/Inc ar bapur Khadi o'r India • 25 x 35cm, 2011

Coeden Menna/Menna's Tree • Ink and pastel on board/Inc a phastel ar fwrdd • 38 x 28cm, 2011

Arwydd/Sign • Mixed media on Indian Khadi paper on canvas/Inc ar bapur Khadi o'r India ar gynfas • 75 x 55cm, 2011

Back cover: *Catraeth* (manylun/detail) • Mixed media on Indian Khadi paper/Inc ar bapur Khadi o'r India • 75 x 55cm, 2011

Oriel Myrddin Gallery is financially supported by Carmarthenshire County Council, and the Arts Council of Wales. Coracle develops higher-level skills among creative practitioners in SW Wales and SE Ireland. Coracle is part funded by the European Regional Development Fund through the interreg 4a programme and I am delighted that this exhibition will be touring to Wexford Arts Centre and other venues in both Wales and Ireland.

Special thanks to Toril Brancher, Heidi Baker, Ciara Healy, Professor M Wynn Thomas, Mike Parker, and all those individuals who have been involved in this Coracle project or have helped to facilitate it, this side of the water, and the other, for their commitment and excellent work.

Iwan Bala would like to thank Framing Wales, Paul Avis and Alun Hemmings for their assistance and family for their perseverance over studio work throughout 2011. Also, a thanks to the poets of Wales for inspiring me for years – Menna's work will keep inspiring me for years to come.

Menna Elfyn would like to thank Gwasg Gomer and Bloodaxe Books; also poet/ translators: Elin ap Hywel, Gillian Clarke, Tony Conran and Nigel Jenkins for their dedication and labour of love and Iwan for his vision in moving my work into new uncharted territory.

We would both like to dedicate this work to the late Iwan Llwyd, our one-time friend and collaborator who was such an enthusiastic advocate for all creative work.

Cefnogir Oriel Myrddin yn ariannol gan Gyngor Sir Caerfyrddin a Chyngor Celfyddydau Cymru. Mae Coracle yn datblygu sgiliau lefel uwch ymysg ymarferwyr creadigol yn ne-orllewin Cymru a de-ddwyrain Iwerddon. Ariennir Coracle yn rhannol gan Gronfa Ddatblygu Rhanbarthau Ewrop trwy raglen interreg 4a ac mae'n dda gennym ddweud y bydd yr arddangosfa hon yn teithio i Ganolfan Gelfyddydau Wexford a lleoliadau eraill yng Nghymru ac Iwerddon.

Diolch yn arbennig i Toril Brancher, Heidi Baker, Ciara Healy, yr Athro M Wynn Thomas, Mike Parker, a phob unigolyn sydd wedi bod yn ymwneud â'r prosiect Coracle hwn neu sydd wedi helpu ei hwyluso, ar y naill ochr a'r llall i'r dŵr, am eu hymroddiad a'u gwaith rhagorol.

Hoffai Iwan Bala ddiolch i Framing Wales, Paul Avis ac Alun Hemmings am eu cymorth ac i'w deulu am eu dyfalbarhad yn ystod gwaith stiwdio drwy gydol 2011. Diolch hefyd i feirdd Cymru am fy ysbrydoli ers blynyddoedd – bydd gwaith Menna'n dal i fy ysbrydoli am flynyddoedd i ddod.

Hoffai Menna Elfyn ddiolch i Wasg Gomer a Bloodaxe Books; a hefyd i'r bardd-gyfeithwyr: Elin ap Hywel, Gillian Clarke, Tony Conran a Nigel Jenkins am eu hymroddiad a'u llafur cariad ac i Iwan am ei weledigaeth yn symud fy ngwaith i dir newydd sbon.

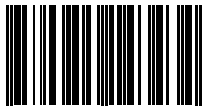
Hoffem ein dau gyflwyno'r gwaith hwn i'r diweddar Iwan Llwyd, ein cyfaill a'n cydweithiwr gyt a fu'n lladmerydd mor frwd dros bob gwaith creadigol.

Design: Heidi Baker
Photography: Toril Brancher
Translation: Geraint Løvgreen

Oriel
Myrddin
Gallery

ISBN: 978-09551434-3-4

9 780955 143434